

Dokument z La Valletty
w sprawie ochrony i zagospodarowania miast historycznych
i dzielnic zabytkowych.

Opracowany przez Komitet Naukowy Miast Historycznych i WSI CIVVIH – ICOMOS,

przyjęty przez XVII Zgromadzenie Generalne
Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Zabytkowych ICOMOS
w Paryżu w dniu 28 listopada 2011 roku.

Preambuła

Ludzkość stoi dziś w obliczu wielkich przemian. Przemiany te dotyczą nie tylko osiedli ludzkich w sensie ogólnym, ale również miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Globalizacja rynków i metod produkcji na całym świecie powoduje przemieszczanie się ludności, a duża część populacji migruje do miast, szczególnie tych największych. Zmiany polityczne i gospodarcze wymuszają w obszarach miejskich powstawanie nowych struktur oraz tworzenie nowych warunków życia i pracy, szczególnie potrzebnych w obliczu konieczności przeciwdziałania segregacji, izolacji społecznej i utracie tożsamości miast.

W ramach międzynarodowej debaty na temat ochrony i konserwacji struktur historycznych i dzielnic zabytkowych obserwuje się stały wzrost świadomości nowych wyzwań. Organizacje zajmujące się ochroną, konserwacją i promocją dziedzictwa stoją zatem przed koniecznością rozwijania swoich umiejętności, ulepszania narzędzi oraz kształtowania swojego miejsca i roli w procesie planowania przestrzennego.

Mając powyższe na uwadze, CIVVIH (Międzynarodowy Komitet Naukowy Miast Historycznych i Wsi) z ramienia ICOMOS dokonał przeglądu dotychczasowych zasad i wytycznych zawartych w: Karcie Waszyngtońskiej (1987) i Rekomendacji Warszawskiej przyjętej w Nairobi (1976) oraz innych dostępnych dokumentach referencyjnych. Komitet przedefiniował cele, metody postępowania i potrzebne narzędzia w ochronie miast, biorąc pod uwagę postęp, jaki dokonał się w zakresie terminologii oraz metodologii w zakresie zagospodarowaniu miast historycznych i dzielnic zabytkowych.

Wprowadzone zmiany odzwierciedlają wzrost zainteresowania problemem dziedzictwa historycznego w skali regionalnej, nie tylko w kontekście obszarów miejskich. W nowym dokumencie zwrócono również uwagę na wartości niematerialne, takie jak ciągłość i tożsamość, a także na kwestię tradycyjnego użytkowania terenu, roli przestrzeni publicznej w interakcjach społecznych oraz na inne czynniki socjoekonomiczne, w tym integralność miejsc i ochronę środowiska. Kwestie dotyczące roli krajobrazu, czy też konceptualizacji krajobrazu miejskiego jako całości wraz z jego topografią i sylwetą, wydają się mieć dziś większe znaczenie niż kiedykolwiek wcześniej. Inną ważną zmianą, szczególnie w odniesieniu do miast szybko rozwijających się jest uwzględnienie problematyki zespołów urbanistycznych o wielkiej skali, rezygnujących ze stosowania tradycyjnych sposobów parcelacji, która decydowała o morfologii miast historycznych.

W tym kontekście dziedzictwo historyczne należy rozpatrywać w kategoriach niezaprzeczalnej wartości, nieodłącznej części miejskiego ekosystemu, co bezwzględnie należy mieć na uwadze, jeśli chcemy zapewnić harmonijny rozwój historycznych miast i ich otoczenia.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju zyskała dziś na tyle duże zrozumienie, że wiele metod dotyczących planowania przestrzennego i nowej zabudowy uwzględnia dziś politykę zmierzającą do ograniczenia rozprzestrzeniania się osiedli ludzkich, a także istotną rolę ochrony dziedzictwa.

Celem niniejszego dokumentu jest wytyczenie zasad oraz strategii, które można będzie odnieść do każdej interwencji w obrębie miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Owe zasady i strategie mają za zadanie chronić wartości kulturowe dziedzictwa miast i ich otoczenia, aby stały się ważnym elementem współczesnego życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Interwencje w struktury historyczne muszą zapewniać poszanowanie dla materialnego i niematerialnego dziedzictwa miast, oraz chronić jakość życia mieszkańców.

Niniejszy dokument w sprawie ochrony miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia składa się z czterech części:

- 1 – Definicje
- 2 – Aspekty przemian (wyzwania)
- 3 – Kryteria interwencji
- 4 – Propozycje i strategie

1. DEFINICJE

a – Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe składają się z dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Do dziedzictwa materialnego należą – oprócz struktury miejskiej – architektura, krajobrazy w obrębie miasta i w jego otoczeniu, stanowiska archeologiczne, panoramy, sylwety oraz punkty widokowe i charakterystyczne miejsca. Elementy niematerialne dziedzictwa to działalność ludzka, funkcje symboliczne i historyczne, praktyki kulturowe, tradycje, wspomnienia i odniesienia kulturowe, które stanowią o historycznej wartości i tożsamości danego obszaru.

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe to struktury przestrzenne, które wyrażają ewolucję rozwoju społeczeństw i ich kulturową tożsamość. Są nieodłączną częścią szerokiego kontekstu naturalnego i antropogenicznego, dlatego powinny być rozważane łącznie z tym kontekstem.

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe są żywymi świadkami przeszłości, która je ukształtowała.

Obszary o wartości historycznej lub zakorzenione w tradycji stanowią nieodłączną część codziennego życia. Ich ochrona i włączenie we współczesne życie społeczne jest podstawą planowania urbanistycznego oraz przestrzennego zagospodarowania miast.

b – Otoczenie

Otoczenie to naturalny lub antropogeniczny kontekst, w którym umiejscowione jest historyczne dziedzictwo miast. Decyduje o statycznym bądź dynamicznym postrzeganiu dziedzictwa, a także o sposobie jego doświadczania, w aspekcie społecznym, gospodarczym i kulturowym.

c – Ochrona

Ochrona miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia obejmuje niezbędne zagadnienia dotyczące ochrony, konserwacji, popularyzacji i zarządzania dziedzictwem dla spójnego rozwoju obszarów chronionych oraz ich harmonijnej adaptacji do życia współczesnego.

d – Chroniony obszar miejski

Chronionym obszarem miejskim jest każda część miasta reprezentująca okres historyczny w jego dziejach lub fazę rozwoju. Są to zabytki oraz oryginalna zabudowa o wartościach kulturowych, które uzasadniają cel ochrony danego obszaru miejskiego.

Ochrona miasta uwzględniać powinna jego historyczny rozwój oraz wspomagać funkcje obywatelskie, religijne i różnorodne funkcje społeczne w życiu miast..

e – Strefa buforowa

Strefa buforowa to wyraźnie wydzielona granicami strefa otaczająca obszar ochrony, której rolą jest osłaniać wartości kulturowe strefy chronionej od wpływu działalności prowadzonej w jej najbliższym otoczeniu. Wpływ ten może mieć charakter fizyczny, wizualny bądź też społeczny.

f – Plan zagospodarowania

Plan zagospodarowania to dokument zawierający szczegółowe wytyczne dotyczące strategii oraz narzędzi ochrony dziedzictwa kulturowego miasta, uwzględniający potrzeby współczesnego życia. Plan ten obejmuje dokumenty prawne, finansowe, administracyjne i konserwatorskie, w tym plany ochrony oraz zasady monitoringu.

g – Duch miejsca

Duch miejsca to materialne i niematerialne, fizyczne i duchowe elementy, które nadają miejscu jego swoistą tożsamość i znaczenie posiadające wartości emocjonalne, w tym aurę tajemniczości. Duch miejsca kreuje przestrzeń, zaś przestrzeń tworzy i kształtuje jej ducha (Deklaracja z Quebec, 2008).

2 – ASPEKTY PRZEMIAN

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe jako żywe organizmy podlegają ciągłym przemianom., które mają wpływ na wszystkie jego elementy, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne, materialne, jak i niematerialne.

Zmiany w przestrzeni miasta uwzględniające historię jej przekształceń powinny służyć ulepszeniu historycznej struktury miast oraz ich otoczenia.

a – Przemiany a środowisko naturalne

Już Karta Waszyngtońska z 1987 r. zwracała uwagę na problem przekształceń w środowisku naturalnym: „Środki ochronne mające zapobiegać klęskom żywiołowym i innym (zwłaszcza skażeniu środowiska i wstrząsom sejsmicznym) winny być stosowane tak, aby działały na korzyść miast i dzielnic zabytkowych, zarówno w celu zabezpieczenia ich zasobów, jak i dla bezpieczeństwa i dobrego samopoczucia (zdrowia) mieszkańców”.

Wszelkie zmiany w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych należy wprowadzać w sposób zrównoważony, zapobiegając niszczeniu dóbr naturalnych, marnotrawstwu energii oraz zaburzaniu naturalnego cyklu przyrody.

Celem zmian powinna być poprawa przyrodniczego kontekstu miast historycznych i dzielnic zabytkowych, w tym poprawa jakości powietrza, wód i gleby, promowanie dostępności obszarów zieleni, przeciwdziałanie nadmiernej eksploatacji dóbr naturalnych.

Miasta historyczne i ich otoczenie należy chronić przed niszczącymi konsekwencjami zmian klimatu oraz coraz częstszymi klęskami żywiołowymi.

Zmiany klimatyczne mogą mieć niszczycielski wpływ na miasta historyczne i dzielnice zabytkowe, nie tylko ze względu na kruchość tkanki miejskiej, ale także z uwagi na narastające trudności związane z jej adaptacją. Stare budynki z czasem stają się trudne do adaptacji, a ich przetrwanie warunkach zmieniającego się klimatu pociąga to za sobą duże koszty i nakłady prac. Dzięki rosnącej świadomości globalnych zmian klimatycznych należy korzystać z doświadczeń oraz strategii już wypracowywanych i z ich pomocą stawić czoła wyzwaniom związanym z ochroną miast historycznych.

b – Przemiany a środowisko architektoniczne

W kwestii współczesnej architektury Karta Waszyngtońska stwierdza, że: „Wprowadzenie elementów o charakterze współczesnym może przyczynić się do wzbogacenia struktury miasta pod warunkiem, że nie będą one szkodzić harmonijnej całości jego zabudowy”.

Współczesną architekturę należy wprowadzać w struktury historyczne w pełnym poszanowaniu wartości miejsca i jego otoczenia. Powinna ona wzbogacać i ożywiać miasto, zachowując ciągłość jego tradycyjnej zabudowy.

Szacunek dla wartości historycznych miasta, również niematerialnych oraz faz jego rozwoju powinny być podstawą poszukiwania prawidłowych rozwiązań architektonicznych pod względem przestrzennym, wizualnym, funkcjonalnym.

Nowa architektura musi zachować spójność przestrzenną z obszarem historycznym oraz wyrażać poszanowanie dla tradycyjnej morfologii miasta, odwołując się jednocześnie do aktualnych nurtów w projektowaniu. Niezależnie od stylu i środków wyrazu wszystkie nowe elementy architektury powinny wystrzegać się radykalnych kontrastów, fragmentacji przestrzeni oraz niszczenia ciągłości struktur przestrzennych miasta.

Celem nadrzędnym powinno być zachowanie spójności kompozycji miasta, aby nie wywierać negatywnego wpływu na istniejące struktury i zabudowę, twórczo interpretując ducha miejsca i tworząc wysoką jakość nowej architektury.

Od architektów i urbanistów oczekuje się wnikliwego zapoznania się z historycznym kontekstem środowiska miejskiego.

c – Zmiany funkcjonalne i środowisko społeczne

Zanik lub wypieranie tradycyjnych sposobów użytkowania oraz funkcji w przestrzeni miejskiej, takich jak np. stylu życia lokalnej społeczności, może mieć szczególnie destrukcyjny wpływ na miasta historyczne i dzielnice zabytkowe. Jeśli bowiem charakter zmian nie zostanie w porę rozpoznany, mogą one doprowadzić np. do odpływu rdzennej społeczności, zaniku tradycyjnej kultury miejsca, a w konsekwencji do utraty jego tożsamości i charakteru. Rezultatem może być ograniczenie roli miast historycznych i dzielnic zabytkowych jedynie do funkcji turystyki i wypoczynku eliminującej całkowicie życie codzienne.

Ochrona miast historycznych oprócz zachowania tradycyjnych, lokalnych obyczajów obejmuje również stabilizację miejscowej społeczności.

Należy przeciwdziałać procesowi gentryfikacji i degradacji przestrzeni publicznej miasta. Proces gentryfikacji ogranicza dostępność mieszkań w obszarach rewitalizowanych, powodując utratę unikalnego charakteru miejsca.

Zachowanie różnorodności kulturowej i tradycyjnych zajęć ma kluczowe znaczenie dla unikalnego charakteru miejsca.

Miastom historycznym i dzielnicom zabytkowym, ich autentyczności i wartości historycznej zagraża turystyka masowa, dla której mogą stać się produktem konsumpcyjnym.

Nowe interwencje w struktury chronione powinny unikać zagrożeń wtórnych, takich jak problemy z komunikacją miejską (korki).

d – Zmiany a dziedzictwo niematerialne

Ochrona dziedzictwa niematerialnego jest równie ważna, co konserwacja i ochrona środowiska materialnego - architektonicznego. Elementy niematerialne budujące tożsamość i ducha miejsca należy dobrze zdefiniować i chronić, ponieważ to one decydują o specyfice i charakterze obszaru.

3 – KRYTERIA INTERWENCJI

a – Wartości

Wszelkie interwencje w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych muszą być prowadzone w poszanowaniu ich materialnych i niematerialnych kulturowych wartości.

b – Jakość

Wszelkie interwencje w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych muszą być ukierunkowane na poprawę jakości życia mieszkańców oraz ich otoczenia.

c – Ilość

Zbyt duża skala interwencji w obszarach chronionych może mieć negatywny wpływ na miasto i jego wartości. Celem interwencji powinna być wyraźna poprawa jakości środowiska miejskiego i tworzenie wartości nowych. Zmiany wpisane w rozwój obszarów miejskich należy ściśle kontrolować i prowadzić z należytą ostrożnością tak, aby do minimum ograniczyć ich fizyczny i wizualny wpływ na krajobraz miejski i strukturę architektoniczną miasta.

d – Spójność

„Każdy obszar o wartości historycznej oraz jego otoczenie należy traktować jako nierozłączną całość, której równowaga i szczególny charakter zależą zarówno od działalności człowieka, jak i jakości zabudowy oraz organizacji przestrzeni i otoczenia. Wszystkie te elementy wywierają na tę całość wpływ, którego nie należy lekceważyć”. (Rekomendacja z Nairobi)

Miasto historyczne i dzielnice zabytkowe wraz z otoczeniem należy rozpatrywać jako nierozzerwalną całość.

Ochrona miast historycznych i dzielnic zabytkowych musi opierać się na zrozumieniu całej struktury miasta i jego otoczenia. Wymaga to opracowania spójnej polityki rozwoju gospodarczego i społecznego, w której miasto historyczne rozpatrywane jest na wszystkich etapach planowania w poszanowaniu struktury społecznej i różnorodności kulturowej.

e – Równowaga i kompatybilność

Ochrona miast historycznych musi bezwzględnie dążyć do zachowania równowagi przestrzennej, środowiskowej, społecznej, kulturowej i gospodarczej. Oprócz działań powstrzymujących odpływ rdzennej ludności wymaga również otwarcia na nowych mieszkańców i użytkowników przestrzeni miejskiej, nie dopuszczając jednak do przeludnienia.

f – Czas

Tempo zmian stanowi parametr, który należy kontrolować. Nadmierna szybkość zmian może mieć niekorzystny wpływ na integralność wartości historycznego miasta.

Interwencje muszą bazować na studiach wykonalności oraz dokumentach urbanistycznych i zachowywać z nimi wysoki stopień kompatybilności. Współczesne interwencje muszą być prowadzone zgodnie z przejrzystymi i uregulowanymi procedurami.

g – Metodyka i dyscyplina naukowa

„Należy dążyć do poszerzenia wiedzy o przeszłości miast zabytkowych poprzez wspieranie archeologii miejskiej i odpowiednią prezentację wyników badań pod warunkiem, że nie będą one szkodzić zachowaniu struktury miast zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

Ochronę miast historycznych lub dzielnic zabytkowych oraz zarządzanie nimi powinno charakteryzować podejście systematyczne i zdyscyplinowane, zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Proces ochrony i zarządzania miastami powinny poprzedzać wielodyscyplinarne studia dotyczące identyfikacji chronionych wartości elementów dziedzictwa. Głęboka znajomość miejsca i jego otoczenia jest absolutną koniecznością, aby wszelkie przedsięwzięcia konserwatorskie lub ochronne mogły być przemyślane i zasadne.

Stały monitoring i utrzymywanie zabudowy w dobrym stanie są podstawą skutecznej ochrony miasta historycznego lub dzielnicy zabytkowej.

Właściwe planowanie wymaga sporządzenia aktualnej, rzetelnej dokumentacji oraz archiwizacji (analizy kontekstu przestrzennego w opracowaniach studialnych dla różnych skal, analizy historii miasta i jego faz rozwoju przestrzennego itp).

Ochrona miast historycznych dotyczy przede wszystkim mieszkańców. Stąd w procesie ochrony niezbędne są bezpośrednie konsultacje, stały dialog z mieszkańcami i każdą z zainteresowanych stron.

h – Zarządzanie

Odpowiednie zarządzanie pozwala zsynchronizować współpracę pomiędzy wszystkimi interesariuszami procesu: władzami samorządowymi, służbami miejskimi, administracją publiczną, środowiskiem ekspertów, organizacjami zawodowymi i społecznymi, uczelniami wyższymi, mieszkańcami itp. Współpraca ta jest niezbędna dla zapewnienia skutecznej ochrony i zrównoważonego rozwoju miast historycznych i dzielnic zabytkowych.

Należy zachęcać mieszkańców do udziału w procesie ochrony inicjując działania edukacyjne, informacyjne i inne, które podniosą świadomość wartości posiadanego dziedzictwa. Tradycyjny system zarządzania miastem należy usprawnić, uwzględniając wszelkie aspekty różnorodności kulturowej i społecznej w celu ustanowienia demokratycznych instytucji odpowiadających potrzebom współczesności. Procedury projektowania urbanistycznego i ochrony miast historycznych powinny przewidzieć czas na kampanie informacyjne wśród mieszkańców, aby w kwestiach dyskusyjnych w sposób świadomy mogli zająć własne stanowisko.

Ochronie dziedzictwa miast należy zapewnić odpowiednie finansowanie ułatwiające współpracę z sektorem prywatnym.

i – Wielodyscyplinarność i współpraca

„Planowanie miast i dzielnic zabytkowych powinno być poprzedzone wielodyscyplinarnymi studiami”. (Karta Waszyngtońska)

Już na etapie badań wstępnych ochrona miast historycznych powinna opierać się na efektywnej współpracy pomiędzy specjalistami wielu dziedzin, a odpowiednie działania powinny być prowadzone wspólnie przez badaczy, służby publiczne, prywatne przedsiębiorstwa i społeczność lokalną. Badania powinny wskazać konkretne propozycje sposobu ochrony, do których będą mogli się odnieść politycy, instytucje społeczne, gospodarcze oraz sami mieszkańcy.

J – Różnorodność kultur

W kontekście planowania ochrony przestrzeni publicznych miasta należy szanować i cenić różnorodność kulturową różnych społeczności zamieszkujących dany obszar od wieków. Warto budować pomiędzy nimi stan równowagi, aby zachować ich historyczne dziedzictwo i pełnię kulturowej różnorodności.

4 – PROPOZYCJE I STRATEGIE

a – Elementy podlegające ochronie

1 – Autentyczność i integralność miast historycznych, których szczególny charakter wyraża się w syntezie wartości materialnych i niematerialnych, takich jak:

a - plan miasta z siatką ulic, podziałem katastralnym, i zielenią oraz współzależność między zabudową zwartą, terenami zieleni i otwartą przestrzenią;

b – wygląd zewnętrzny i wewnętrzny budynków, skala, rozmiar, styl, konstrukcja, materiał, kolor i wystrój.

c – współzależność między miastem lub dzielnicą zabytkową a otaczającym je środowiskiem naturalnym i kulturowym” (Karta Waszyngtońska);

d – dawne funkcje miast;

e – kultura i tradycja, w tym tradycyjne techniki budowy oraz, duch miejsca i cechy składające się na przestrzenną tożsamość;

2 – Współzależność między miejscem jako całością a jego składowymi, kontekstem i elementami tego kontekstu;

3 – Struktura społeczna i różnorodność kulturowa;

4 – minimalizowanie zużycia zasobów nieodnawialnych, promowanie wielokrotnego użycia i przetwarzania.

b – Nowe funkcje

„Nowe funkcje i infrastruktura wynikające z wymogów życia współczesnego winny być przystosowane do charakteru miast zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

Wprowadzenie nowych form działalności nie powinno zakłócać dotychczasowej, codziennej aktywności lokalnych mieszkańców. Pozwoli to zachować dawną różnorodność i wielość kultur, jako jedno z najcenniejszych osiągnięć ochrony miast.

Nowe formy działalności, powinny uwzględniać liczebność różnych grup społecznych i ich możliwości adaptacyjne do nowych rodzajów aktywności, oraz ich wpływ na lokalne zwyczaje.

Nowe funkcje powinny zaspokoić potrzeby zrównoważonego rozwoju, biorąc pod uwagę miasto historyczne jako unikalny ekosystem.

c – Architektura współczesna

Architektura współczesna oraz budynki dawne, adaptowane powinny pozostawać w zgodzie z układem przestrzennym miasta historycznego i powinny poszukiwać indywidualnych środków

wyrazu stosownie do skali miejsca, a także nawiązywać dialog z istniejącą zabudową i szerokim kontekstem przestrzennym.

„Analiza uwarunkowań urbanistycznych powinna poprzedzać każdą inicjatywę budowlaną nie tylko po to, aby zdefiniować ogólny charakter zespołu zabudowań, ale także aby zbadać jej dominujące cechy, takie jak harmonia wysokości, barw, materiałów i form, stałe parametry konstrukcji fasad i dachów, zależność między bryłą budynków a przestrzenią, a także ich średnie proporcje i pozycje. Szczególną uwagę należy poświęcić rozmiarom działek budowlanych, ponieważ w przypadku ich reorganizacji istnieje niebezpieczeństwo zmiany rozłożenia mas, która może prowadzić do zaburzenia harmonii całości” (Rekomendacja Warszawska, art. 28).

Perspektywa, widoki, punkty centralne i korytarze widokowe to integralne elementy postrzegania przestrzeni historycznej. W przypadku nowych interwencji elementy te powinny być uszanowane. Przed interwencją istniejące uwarunkowania należy poddać ponownej analizie i dokumentacji. Należy chronić widoki zarówno na, jak i z nowych budynków.

Nową zabudowę w historycznym krajobrazie należy ocenić z formalnego i funkcjonalnego punktu widzenia szczególnie, jeśli budynek ma służyć nowym celom.

d – Przestrzeń publiczna

Przestrzeń publiczna w miastach historycznych może być miejscem zadumy, nauki i rozrywki. Jej układ i mała architektura, a także zarządzanie nią, powinny być ukierunkowane na zachowanie jej charakteru i piękna oraz preferowane wykorzystanie jako przestrzeni społecznej komunikacji.

e – Obiekty użyteczności publicznej a zmiany

Ochrona miast historycznych musi brać pod uwagę zapotrzebowanie mieszkańców na obiekty użyteczności publicznej.

Inkorporowanie nowych obiektów użyteczności publicznej w zabytkową zabudowę jest trudnym zadaniem, którego powagi lokalne władze nie powinny lekceważyć.

f – Mobilność

„Ruch pojazdów musi być ściśle regulowany w obrębie miast i dzielnic zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

„Sieć wielkich arterii komunikacyjnych przewidziana w planach zagospodarowania terytorialnego nie powinna wkraczać w granice miast zabytkowych a jedynie ułatwiać ruch w pobliżu i nich dostęp””. (Karta Waszyngtońska)

Większość miast historycznych i dzielnic zabytkowych była powstawała dla pieszych i środków transportu o małych prędkościach. Wprowadzane do nich samochody spowodowały znaczne zniszczenia, obniżając jednocześnie jakość życia mieszkańców.

Infrastrukturę drogową (parkingi, stacje metra itp.) nie mogą szkodzić zabytkowej zabudowie i jej otoczeniu. W historycznych strukturach miast powinno się preferować środki transportu, które mają niewielki wpływ na infrastrukturę drogową.

Należy promować ruch pieszy lub wprowadzić ekologiczne systemy komunikacji miejskiej i ekologiczne środki transportu indywidualnego.

Analiza systemu ulic i ich rozplanowania powinna uwzględnić pierwszeństwo ruchu pieszych. Parkingi powinny znajdować się poza strefą chronioną, a jeśli to możliwe, również poza strefą buforową.

Główne drogi publiczne powinny omijać obszary chronione i strefy buforowe.

Infrastrukturę podziemną (metro) należy projektować w taki sposób, aby nie szkodzić historycznej, ani też archeologicznej tkance miasta lub jego środowisku.

g – Turystyka

Turystyka może odgrywać pozytywną rolę w rozwoju i rewitalizacji miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Rozwój przemysłu turystycznego powinien uwzględniać wartości dziedzictwa miast i walory otwartych przestrzeni w poszanowaniu dla lokalnej społeczności, jej tożsamości, kultury i tradycyjnej działalności. Ochronie podlega regionalny charakter środowiska danego miejsca. Turystyka nie powinna zakłócać codziennego życia lokalnej społeczności.

Nadmierny ruch turystyczny zagraża wartościom dziedzictwa miast i obszarów historycznych.

Plany zagospodarowania i ochrony historycznych struktur miast powinny brać pod uwagę rozwój turystyki i regulować ten proces dla dobra chronionego dziedzictwa i lokalnych mieszkańców.

h – Zagrożenia

„Środki podejmowane dla zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych winny być dostosowane do specyfiki dóbr podlegających ochronie”. (Karta Waszyngtońska)

Plany ochrony są sposobnością do lepszego zabezpieczenia się na wypadek różnorodnych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz do świadomego zarządzania środowiskiem miast historycznych i ich zrównoważonym rozwojem.

i – Oszczędzanie energii

Wszelkie interwencje w obrębie miast historycznych i dzielnic zabytkowych powinny także mieć na uwadze poprawę wydajności energetycznej i redukcję zanieczyszczeń środowiska miast.

Należy zachęcać do korzystania z odnawialnych źródeł energii. Nowe inwestycje w obszarach historycznych powinny być energooszczędne.

Należy wykorzystywać zieleni miejską, korytarze zieleni i inne metody w celu zapobiegania tworzeniu się wysp ciepłych.

j – Zaangażowanie społeczności

„Udział mieszkańców całego miasta w sprawach ochrony stanowi niezbędny warunek jej skuteczności, stąd jest pożądane w każdych okolicznościach i powinno być wspomagane przez edukację we wszystkich pokoleniach. Nie wolno nigdy zapominać, że ochrona miast i dzielnic zabytkowych dotyczy przede wszystkim ich mieszkańców” (Karta Waszyngtońska, art. 3).

Projektowanie w historycznych obszarach miejskich musi angażować wszystkie zainteresowane strony. Aby zachęcić mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w tym procesie należy opracować program edukacyjny, skierowany do wszystkich, począwszy od dzieci w wieku szkolnym. Należy wspierać działalność stowarzyszeń promujących ochronę dziedzictwa oraz zapewnić odpowiednie środki finansowe na cele związane z ochroną dziedzictwa i konserwacją zabytków.

Wzajemne zrozumienie oparte na świadomej swej roli opinii publicznej oraz poszukiwanie porozumienia między lokalną społecznością a grupami zawodowymi są podstawą właściwie prowadzonego procesu ochrony i rozwoju miast historycznych.

Technologia informacyjna umożliwia bezpośrednią i natychmiastową komunikację. Pozwala to lokalnym społecznościom aktywnie i w sposób odpowiedzialny uczestniczyć w debacie dotyczącej ochrony obszarów miejskich.

Władze powinny brać udział w procesie ochrony miast historycznych i dzielnic zabytkowych i wdrażać procedury finansowe, które zapewnią sukces planów zarządzania i zagospodarowania.

k – Plan ochrony

„Plan powinien wyodrębnić i harmonijnie wiązać dzielnicę zabytkową z całością miasta”. (Karta Waszyngtońska)

Dotyczy to zarówno elementów materialnych, jak i niematerialnych, które pozwalają chronić tożsamość miejsca, nie stojąc na przeszkodzie jego ewolucji.

Plan ochrony „powinien też zawierać określenie kierunków i uwarunkowań projektowanych działań dotyczących prawa, administracji i finansowania ochrony”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)
Plan ochrony powinien być uwzględniony w planie urbanistycznym całego miasta i obejmować wnioski z analizy wartości archeologicznych, historycznych, architektonicznych, technicznych, społecznych i gospodarczych. Powinien także ściśle definiować zasady ochrony, łączyć się z planem zagospodarowania i uwzględnić monitorowanie zmian w obszarze ochrony.

Plan ochrony musi określać warunki, zasady, cele i wyniki analiz dotyczące wszelkich zmian w obszarze ochrony. Powinien „wskazywać, które budowle i ich grupy są przeznaczone do ochrony specjalnej, które powinny być chronione pod pewnymi warunkami, oraz te, które wyjątkowo mogą być usunięte”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)

Przed podjęciem jakiegokolwiek interwencji w obszarach chronionych należy dokładnie udokumentować stan istniejącego zagospodarowania obszaru.

Plan ochrony musi wskazywać i chronić elementy stanowiące o wartości i charakterze miasta, a także te, które wzbogacają miasto o cechy indywidualne odzwierciedlające jego charakter. Zapisy planu ochrony należy formułować realistycznie z prawnego, finansowego i gospodarczego punktu widzenia, a także z poszanowaniem obowiązujących standardów i ograniczeń prawnych.

„Plan ochrony powinien mieć poparcie ze strony mieszkańców zabytkowego zespołu”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)

W przypadku braku planu ochrony wszelkie działania konserwatorskie i modernizacyjne w strukturze miasta historycznego należy przeprowadzać zgodnie z zasadami ochrony i uczytelnienia jego kulturowych wartości.

I – Plan zarządzania

Plan zarządzania powinien być dostosowany do charakteru miasta historycznego lub dzielnicy zabytkowej oraz do ich kulturowego i przyrodniczego kontekstu. Powinien uwzględniać obowiązujące narzędzia projektowania przestrzennego.

Plan zarządzania opiera się na identyfikacji, ochronie i eksponowaniu wartości materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego miasta. Opracowanie planu zarządzania powinno być procesem zbiorowym. Z tego względu plan zarządzania musi:

- definiować wartości kulturowe
- wskazywać interesariuszy i wyznawane przez nich wartości
- przewidywać potencjalne konflikty interesów
- ustalać cele ochrony
- opisywać prawne, finansowe, administracyjne i techniczne metody i narzędzia
- wykazywać znajomość mocnych i słabych stron przedsięwzięcia, a także reprezentowanych przez nie możliwości i zagrożeń
- określać odpowiednie strategie, terminy i konkretne działania.

Oprócz informacji dostarczonych przez lokalne władze, urzędników, badania terenowe i szczegółową dokumentację, plan zarządzania powinien także zawierać w formie załącznika wnioski z debat pomiędzy zainteresowanymi stronami oraz analizę konfliktów interesów, jakie podczas debat wypłynęły.

Dalsze działania

Niniejszy dokument ma charakter otwarty i może być modyfikowany w zależności od rozwoju stanowisk dotyczących poruszanych w nim kwestii.

Danuta Kłosek-Kozłowska

